

Міністерство освіти України
Рівненський державний гуманітарний університет
Рівненський інститут слов'янознавства
Київського славистичного університету
Міжнародний економіко-гуманітарний
університет ім. С.Я. Дем'янчука

Слов'янські мови та літератури:
історія, сучасний стан
та перспективи розвитку

М а т е р і а л и
міжвузівського семінару

Рівне – 2007

ББК 80.4

С 48

УДК [811 + 82] = 16

Слов'янські мови та літератури: історія, сучасний стан та перспективи розвитку. Матеріали міжвузівського семінару. – Рівне: РДГУ, 2007. – 238 с.

У збірнику вміщено статті з актуальних проблем славістики викладачів та студентів – учасників Міжвузівського славістичного семінару. Основні теми поданих публікацій стосуються питань історії, сучасного стану та тенденцій розвитку слов'янських мов і літератур (зокрема української, російської, польської та чеської), а також методики їх викладання.

Упорядники - кандидат філологічних наук, доцент

Самборська І.М.

кандидат філологічних наук, доцент

Сербіна Т.Г.

Відповідальний за випуск - кандидат філологічних наук, доцент

Сербіна Т.Г.

*Друкується за рішенням Вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 3 від 26 жовтня 2007 року)*

Матеріали публікуються в авторській редакції.

17. Шведова Н.Ю. К изучению русской диалогической речи // Вопросы языкознания. – 1956. – № 2. – С. 67-82.
18. Якубинский Л.П. О диалогической речи. Русская речь // Труды фонетического института практического изучения языков: Сб. статей под ред. Л.В. Щербы. – Петроград: Изд-во фонет. ин-та практич. изучения языков, 1923. – Вып. 1. – С. 96-195.

Щербачук Н.П.

(Рівненський державний гуманітарний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА МОРФОЛОГІЧНЕ ВИРАЖЕННЯ ДЕТЕРМІНАНТІВ У ДІАЛОГАХ

Ускладнювальні синтаксеми, зважаючи на їхню комунікативну значущість для реплік діалогу, є неоднорідними за своїм значенням, способом утворення і засобами вираження. Тому виділення компонентів, здатних виступати у функції детермінантів з обставинним значенням, нами проводилося відповідно до специфіки використання тих чи інших розрядів у реченнях-репліках, особливостей морфологічного вираження цих поширювачів та значення для змісту мовленнєвої будови.

Семантична незалежність поширювачів підтримується автономним характером їх оформленості. Ці одиниці в простому неелементарному реченні діалогічного мовлення виражаються синтетичними та аналітичними прислівниками, формами непрямих відмінків, дієприслівниками з обставинним значенням: – *А чого тобі треба? – Я з голоду помираю, – пищить комарик* (В.Чемерис); – *Та я літом на одній нозі до його дострибаю!* (Панас Мирний); – *Де ж хлопці? – запитав Володько, не відповідаючи на її питання. – Сергій раненько приходив...* (Улас Самчук); – *Осоромивши її, ти не житимеш.* – сказав пригнічений батько (А.Тесленко).

Оскільки детермінантам властива синтаксична функція обставини, то природно, що цю роль виконують прислівники та дієприслівники, в яких відсутній формальний показник їх віднесеності до будь-якого слова. Саме незмінність такої категорії слів сигналізує про їх автономність. Однак ці ускладнювальні компоненти мають й інші форми вираження.

Найпоширенішим засобом вираження адвербіальної синтаксеми в діалогічних конструкціях виступають синтаксичні аналітичні прислівники, які утворюються з вихідного предикатного слова з семантикою дії, процесу, стану, якості та аналітичної синтаксичної морфеми – прийменника, що вказує на семантико-синтаксичні відношення між двома елементарними простими реченнями. Такі форми в плані синтаксичної організації слів становлять єдність у формальному та змістовому відношенні, утворюючи нову, цілісну смислово одиницю. У ній семантичний відтінок та ступінь самостійності конструкції часто визначається лексичним значенням відмінкової форми, яка пристосована для вираження обставинних характеристик. За нашими даними, це іменники із загальним значенням причини, часу, мети, умови, рідше допусту: – *Для тебе все вже приготовлено в дорогу* (В.Малик); – *Ярмарки почнуться за місяць ... – розпачливо сказав Горленко (З.Тулуб); – Чого от чаюєшся? – запитала сумно дядиха. – При нещасті життя узнаєш (А.Тесленко).*

Часте вживання в реченнях-репліках обставинних детермінантів прийменниково-відмінкового типу пояснюється, передусім, відсутністю спільнокореневих прислівників з тим же лексичним значенням. Крім того, на вибір форми вираження має вплив семантична широта іменників, які більшою мірою здатні виразити найтонші відтінки повідомлення. У такому випадку, на думку Л.М.Руденко, існуючий паралелізм пропонує мовцеві право вибору морфолого-синтаксичного типу з урахуванням контексту, бажаного стилістичного ефекту [3, с.18].

Щодо сполучувальних особливостей таких конструкцій з основою елементарного речення, то визначальними умовами є значення цієї форми, семантика базової структури, яка ґрунтується на лексико-змістових характеристиках предиката.

Часто в будовах діалогу основне значення цієї форми вираження формує семантичний прийменник. Його вибір сприяє перетворенню субстантива в аналітичний прислівник, наслідком чого є функціонування створюваних за їх допомогою прийменниково-відмінкових утворень, які вживаються в позиції обставинних прислівників, дублюють їх.

Прийменник, тісно переплітаючись своїми функціями з функцією відмінків, розвиває та підсилює значення відмінкової форми, уточнює, спеціалізує, ускладнює її. Індивідуальне значення цих слів проявляється тоді, коли опорний елемент не потребує

уточнення свого змісту і використання при ньому якої-небудь словоформи зумовлюється ситуацією та метою висловлення [3, с.19].

Прийменниково-відмінкові форми, завдяки самостійному змістові та незалежному оформленню, забезпечують виразне та диференційоване вираження нашою свідомістю багатства семантичних відношень та конкретних зв'язків між речами і поняттями, а також найтонших відтінків у висловленій думці, включаючись у речення в готовому вигляді. Ці конструкції, об'єднуючись за значенням у групи, входять у ряди словоформ, які виконують однакові функції.

Друге місце в реченнях-репліках за частотою вираження детермінантів займають прислівники, які функціонують у межах темпоральних семантико-синтаксичних відношень: – *А мудреці знайдуться пізніше!* – *гнучко хитнувся Перун* (Р.Іванченко); – *Уночі серце вхопило* (А.Дімаров); – *А ти хіба квапишся кудись?* – *сказав скоромовкою Мазепа. – Вдень небезпечно їхати. – відповів він поволеньки* (М.Старицький).

У мовленнєвих конструкціях функціонують прислівники, які утворилися завдяки посиленню адвербіальності предикатної прийменниково-відмінкової форми і виражають цілий спектр обставинної семантики. Їх лексичне значення витворилося на основі семантико-синтаксичних відношень. Сюди відносяться приклади побудов діалогу, в яких у функції детермінантів активно використовуються субстантивні, займенникові та ад'єктивні прислівники: – *Де нам знайти боярина Воротислава, хлопче?* – *запитав Добриня. – Він щойно поскакав до воєводи Дмитра* (В.Малик); – *То й ти встала, Малуша?* – *Я давно не сплю* (С.Скляренко); – *Що там у вас чуно?* – *розпитують його красноярці. – Інколи й наших колошматять!* (Панас Мирний).

Значно рідше адвербіальні поширювачі виражаються іменними словами, що стоять у формі родового, знахідного та орудного відмінків, які найчастіше виражають часові та причинові відношення. Периферійну позицію в реченнях-репліках займають дієприслівники, яким притаманне набуття обставинних значень у певному мовленнєвому контексті типу *Згорнувши руки, козаки нічого не досягнуть!* – *каже Шрам* (П.Куліш).

Проаналізований нами матеріал засвідчує, що в побудовах діалогу формам вираження самостійного поширювача властиве

розмаїття, яке вказує на багатство і гнучкість структур, а також безперервний розвиток літературної мови. Найбільш частотними в цій функції виступають приєднаниково-відмінкові комплекси, які передають численні обставинні значення і є продуктивними у всіх семантичних різновидах детермінантів. Рідше цю роль у конструкціях виконують прислівники, які найчастіше виражають часові та причинові значення. Крім того, на вживання в діалогах тієї чи іншої морфологічної форми впливають деякі сполучувальні особливості лексико-граматичних розрядів слів, їх категоріальне значення, а також позиція автора та умови мовного спілкування. Паралельне функціонування такої кількості засобів вираження створює комунікативно достатню синонімічну базу для вибору мовцем адвербіальної структури в кожному окремому акті комунікації.

Література

1. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К.: Наук. думка, 1988. – 256 с.
2. Куцова Р.А. Відтворення темпоральності приєднаниковими конструкціями сучасної української мови: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Харків, 1997. – 22 с.
3. Руденко Л.Н. Обстоятельственные детерминанты в семантико-синтаксической структуре простого предложения: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – К., 1988. – 23 с.

Вовчук Н.И.

(Ровенский государственный гуманитарный университет)

КОННОТАТИВНОСТЬ ПОЭТИЧЕСКИХ НОВООБРАЗОВАНИЙ

Література богата асоціаціями, неоднозначністю, многоскладністю, асиметричністю, полісемантичністю в широком смысле этих слов. Именно в поэтическом тексте ярко проявляется коннотация - фундаментальное свойство поэзии. Как указывает М.Поляков, «коннотация - не только со-обозначение, но и переозначение» /2, 47/.

Семантическая структура слова отражает не только предметы или явления действительности, но и выражает

ЗМІСТ

Передмова	3
-----------------	---

СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Воробьева Л.М. Слово и его значение: к вопросу о внутренней форме слова	6
Чеберяк А.М. Комунікативні ролі автора і адресата у реалізації мовленнєвого жанру „відкритий лист”	9
Мандрик Н.В. Джерела східнослов'янських граматичних традицій (XI – XIII ст.)	13
Самборская И. Н. Функционирование образных архетипов в современном русском языке	17
Сербина Т.Г. Приемы использования логоэпистем в русскоязычных газетах Украины	21
Совтис Н. М. Фонетична й граматична адаптація українських лексичних запозичень до норм польської літературної мови	26
Смерчко А. А. Авторська трансформація фразеологізмів	29
Кондзеля Е. С. Перформативы как средства выражения побудительности в русском и польском языках	33
Степанова О. І. Про деякі параметри зіставних досліджень (на матеріалі української та російської мов)	37
Мединська Н.М. Вираження семантики дистрибутивності в дієсловах з подвійними префіксами в сучасній українській та російській мовах	40
Шульжук Н.В. Основні питання лінгвістичної теорії діалогу	44
Щербачук Н. П. Особливості функціонування та морфологічне вираження детермінантів у діалогах	48
Вовчук Н.И. Коннотативность поэтических новообразований ...	51
Лукашенко Ю. Національно-культурна специфіка номінацій жінки в польській розмовній мові	57
Ващук К. Емоційно-експресивна лексика у польській пресі	61
Сорока М. Віддієслівні іменники у сучасній польській мові (структурно-семантична та стилістична характеристика)	66
Любінська Н. Парадигматичні відношення дієслів руху в сучасній польській мові	70

Дем'яненко І. Фразеологія польського студентського сленгу (на матеріалі словника Kaczmarek L., Skubalanka T., Grabias S. Słownik gwary studenckiej. -Lublin, 1994)	74
Мичко І. Особливості вживання числівників у конфесійному стилі	78
Глодовська О. Мовні особливості казок О.С.Пушкіна	81
Примак Е. Речевої етикет в письмах А.С.Пушкіна.....	86
Кононенко М. Антропоними в романе М.А.Булгакова «Мастер и Маргарита»	90

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СЛОВ'ЯНСЬКИХ ЛІТЕРАТУР У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ

Матчук А.Л. Слово як феномен людського буття	96
Гнатів Т. О. „Українська школа” та Юліуш Словацький в контексті українсько-польського пограниччя	102
Миронюк В.М. Особливості хронотопу у творчості Марка Черемшини	105
Старух О.В. Проблема самоідентифікації жінки у повісті Н.Зборовської „Валя”	110
Синевич Б. М. Літературознавчий дискурс 20-х років: тексти і контексти.....	115
Нестерук С.М. „Неоміфологізм” в контексті художніх пошуків письменників ХХ століття.....	125
Матвейчук М.И. Лирическая проза о великой отечественной войне	132
Белова С.А. Особливості конфлікту та героя в романах Б.Акуніна.....	146
Мазяр В.В. Литературные портреты современников Н.А.Некрасова	152
Король О. Ю. Поетика лірико-автобіографічної оповіді в романі І.Буніна „Життя Арсеньєва”.....	155
Хмель В.А. Соціальні й філологічні аспекти творення антирежимного фольклору	161
Липинская О. «Евгений Онегин» А.С.Пушкіна как роман в стихах: традиции и новаторство.....	167
Дячук І. Своєрідність поезики Йосипа Бродського (1958-1972 років творчості).....	173

Басюк І. Проблема злочину і кари в романі М.Булгакова „Майстер і Маргарита”	176
Гончарук О. Гейне в українських перекладах.....	182

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Груба Т.Л. Проблема мовної особистості в сучасній психолінгвістиці та лінгводидактиці	187
Лещенко Г. П. Проблема формування комунікативної компетенції школярів у російській та українській лінгводидактиці	192
Свірчук Т. І. Проблема статусу соціокультурної компетенції у навчанні мов.....	197
Овдійчук Л. М. Взаємодія мистецтв на уроках української та зарубіжної літератури	201
Довгалець Л. Реалізація міжпредметних зв'язків на уроках української мови у 5 класах.....	205
Суहाцька Л. Особливості побудови системи вправ з розвитку діалогічного мовлення	211
Колосинська М. Комунікативна гра як засіб реалізації мети і завдань шкільної мовної освіти.....	218
Хомич Н. Вивчення життя та творчості Ольги Кобилянської у школі на основі особистісно зорієнтованого навчання	222
Шолудько О. Вивчення життя і творчості Василя Стуса у школі із застосуванням методу проєктів.....	227
Відомості про авторів.....	232

Наукове видання

М а т е р і а л и
міжвузівського семінару
„Слов'янські мови та літератури:
історія, сучасний стан та перспективи розвитку”

Упорядник – **Самборська І.М.**
Відповідальний за випуск – **Сербіна Т.Г.**
Комп'ютерна верстка – **Третяк О.Ю.**

Підписано до друку 21.11.2007 р. Формат 60x84 1/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 12,05. Обл. вид. арк. 12,05.
Замовлення № 25/1 Наклад 100.

У збірнику вміщено статті з актуальних проблем славістики викладачів та студентів – учасників Міжвузівського славістичного семінару. Основні теми поданих публікацій стосуються питань історії, сучасного стану та тенденцій розвитку слов'янських мов і літератур (зокрема української, російської, польської та чеської), а також методики їх викладання.

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

ББК 80.4
М 34
УДК [811 + 82] = 16

Матеріали міжвузівського семінару „Слов'янські мови та літератури: історія, сучасний стан та перспективи розвитку”. – Рівне: РДГУ, 2007. – 238 с.